

Fonds Sluyterman van Loo gaf kunstenaar Aram Tanis de opdracht om voor het *cahier 2015* vijf fotocollages te maken, in de stijl van zijn project *Binding Image*: een digitaal fotoarchief. Tanis categoriseert vrijwel identieke internetbeelden en verwerkt ze in grote collages, waardoor ze hun alledaagse, vluchtige betekenis overstijgen. De continue herhaling leidt tot een gedwongen confrontatie met actuele kwesties. Voor het fonds maakte Tanis een serie fotocollages over ouderen, waarbij hij bestaande clichés uitvergroot. Journalist Arjen van Veelen werd uitgenodigd om bij iedere collage een column te schrijven. Hierin gaat Van Veelen lichtvoetig om met de getoonde vooroordelen over ouderen, waarbij hij tegelijkertijd raakt aan maatschappelijke pijnpunten.

Aram Tanis (1978, Seoul) woont in Amsterdam. Hij volgde zijn beeldende opleiding aan de Gerrit Rietveld Academie en De Ateliers. In zijn werk onderzoekt Tanis samenlevingen aan de hand van de steden die zij bouwen en bewonen. Isolatie en anonimiteit zijn daarbij belangrijke thema's. Zijn werk bevindt zich onder meer in het Van Abbe Museum, de Pieter en Marieke Sanders Collection en het Stedelijk Museum Amsterdam.

Arjen van Veelen (1980, Rotterdam) woont in St. Louis, Missouri. Hij schrijft als Amerika-correspondent voor *De Correspondent* en is als columnist en essayist verbonden aan *NRC Handelsblad*. In 2010 debuteerde hij met de essaybundel *Over rusteloosheid* en in 2013 verscheen *En hier een plaatje van een kat. En andere ongerijmdheden van het moderne leven*, waarvoor Van Veelen in 2015 de Jan Hanlo Essayprijs Groot ontving.

Dit *cahier 2015* wordt u aangeboden door Fonds Sluyterman van Loo. Als stimuleringsfonds voor ouderenprojecten bevordert Fonds Sluyterman van Loo het welbevinden van kwetsbare ouderen in Nederland en in het Caribisch deel van het Koninkrijk. Wij ondersteunen initiatieven en projecten vanuit de kernwaarden waardigheid, zingeving, autonomie en welbevinden.

DE HYPNOSE VAN EENZAAMHEID

“Een van de vele vormen van eenzaamheid is een herinnering hebben en er niet over kunnen praten”, zei de Franse actrice Brigitte Bardot ooit. Hoe ouder je bent, hoe meer herinneringen je verzamelt. En hoe minder mensen er over blijven om ze mee te delen.

Oudere mensen die uit het raam staren kijken niet naar buiten, ze kijken naar de herinneringen die ze met niemand meer kunnen delen. Hun ogen dwalen elders, als het staren van iemand die verliefd is, maar doffer. Eenzaamheid treft ook veel jonge mensen, zeker. En mensen die niet in hun eentje zijn. Eenzaam zijn is geen betekenisvolle interactie hebben. Dat raakt bijna veertig procent van de volwassenen, aldus het Nationaal Kompas Volksgezondheid. Van de groep tussen de negentien en vierendertig jaar is een derde eenzaam. Maar het eenzaamst zijn toch de 85-plussers. En dat zijn vaker vrouwen, omdat mannen eerder gaan.

Je zou ze willen helpen, mee naar buiten nemen, een Facebook-profiel voor ze aanmaken, hun wereld vergroten – maar heeft dat zin? En vooral: willen ze dat zelf wel? Zij willen dingen delen

die zestig jaar geleden zijn gebeurd. Dingen die je niet plaatst op Facebook, waar het om het heden draait.

Ik bezocht eens een oudere vrouw, ze leeft niet meer, die in een appartement woonde met prachtig uitzicht over de rivier. Als we beiden uit het raam keken terwijl we thee dronken, keek ik naar de binnenvaartschepen en zij naar iets anders. Naar de interne cinema van herinneringen, opgesloten in haar hoofd. Ik kende haar niet heel goed, wist niet waar te beginnen. Het is eng, zomaar vragen stellen. Ook als je iemand beter kent – juist misschien dan wel.

Er is een beroemde vragenlijst van psycholoog Arthur Aron. Hij liet twee mensen, die elkaar niet goed kenden, elkaar zesendertig persoonlijke vragen voorleggen. Vragen als ‘Hoe ziet je perfecte dag eruit?’ en ‘Wanneer heb je voor het laatst gezongen in je eentje?’. Daarna moesten de proefpersonen elkaar vier minuten lang in de ogen kijken. Volgens de psycholoog is dit voldoende om mensen verliefd te laten worden: intieme vragen stellen en in elkaars ogen staren.

Wellicht is het mogelijk ook zo’n vragenlijst te ontwerpen voor eenzame mensen. Niet over wie ze zijn, maar over wie ze waren. Niet om ze verliefd te maken, maar om de herinneringen te ontsluiten, de hypnose van hun eenzaamheid te doorbreken.

IPAD

AFKICKEN VAN JE SMARTPHONE

Er is een berucht televisiefragment uit 1998 met toenmalig premier Wim Kok, die door een meisje van elf krijgt uitgelegd hoe het internet werkt. Het kind probeert hem te laten klikken met een muis. Maar de premier denkt dat de muis een soort afstandsbediening is: hij tilt de muis op en richt hem op het scherm. Grappig? Het filmpje werd in elk geval zo vaak herhaald dat de VARA besloot het fragment uit het archief te verwijderen. Op YouTube is het nog steeds te vinden. En de reacties op het filmpje spreken boekdelen: wie computers niet snapt, is dom. Alsof digibeeet zijn iets is om je diep voor te schamen.

Die schaamte zie je bij ouderen die onder begeleiding van jongeren tablets of mobiele telefoons leren hanteren. Je zie het aan de aarzelende vingers die naar de aanraakschermen gaan. Aan de ingespannen, bijna wantrouwig turende ogen. Je proeft de angst iets verkeerd te doen, net als de premier. Maar de nieuwsgierigheid wint. Leren Facebooken op je negentigste is misschien wel een grotere prestatie dan leren lezen voor een kind. De voldoening is vergelijkbaar: een wereld die opengaat. De lach, van je allereerste e-mail, je allereerste Skype-gesprek.

Sinds Kok is de computerwereld compleet veranderd. Computers heb je nu op zak. In 2015 had ongeveer tachtig procent van de Nederlanders een smartphone, aldus *Het Financieele Dagblad*. Bij 75-plussers is dat slechts dertien procent. Senioren blijven 'achter', concludeerde de krant.

Het merkwaardige is dat er tegelijkertijd allerlei alarmistische artikelen verschijnen over jongeren die juist te véél achter hun smartphone zitten. *NRC Handelsblad*-redacteur Wouter van Noort, zelf dertig jaar oud, maakte een persoonlijke reportage over zijn smartphone-verslaving. Hij nam zich voor om op smartphone-dieet te gaan. *"Mijn vriendin en ik zitten regelmatig zwijgend naast elkaar op de bank",* schreef hij, *"terwijl ons voorhoofd oplicht door onze schermpjes."* Zijn dieet verliep moeizaam: *"zoals een alcoholist die blij is dat hij drie kratjes per week drinkt, in plaats van vier."*

Het is natuurlijk mooi als jongeren aan ouderen uitleggen hoe een computer werkt. Maar is het een idee dat ouderen dan aan jongeren uitleggen hoe je wegblijft van het scherm? Ouderen zijn misschien wel de beste sociale-mediagebruikers. Want ze zijn online, maar met mate. En helemaal niet achter de computer zitten? Ook niks mis mee. Je kunt er kennelijk premier van Nederland mee worden.

S O C
O O T
E R

DE SCOOTMOBIEL IS EEN HARLEY

“Wie, o wie zal mijn wagen duwen? Wie, o wie rijdt mij door de stad? Wie, o wie, en wie rijdt de uwe? Of heeft u het daar nog nooit over gehad?” – zo zong cabaretier Youp van 't Hek over de rolstoelers. Of eigenlijk bezong hij de vrijwilligers: de ‘idealisten’ die ouderen begeleiden. “Ze duwen de debielen door de oude dierentuin. Ze snuiten natte neuzen en staan vaak mee te staren.”

Het lied is een onheilsprofetie. Over de vrees dat in een individualistische samenleving straks niemand de moeite neemt jouw karretje te duwen. *“Want er komt een dag en dan loop je niet meer door”,* zong Youp. *“Misschien wil er wel niemand en moet er een hondje voor.”*

Youp schreef zijn lied in 1994. Hij kon toen niet bevroeden dat er nu honderdduizenden scootmobielen in Nederland zijn. Bang zijn dat er niemand ons wagentje voortduwt? Waarom zouden we? We rijden zelf wel! De scootmobielen zijn een bevrijding. Ze zijn meer dan een oplossing van een logistiek probleem. Ze hebben ook het imago veranderd van wie slecht ter been is, het stigma van de rolstoeler.

De nieuwste modellen scootmobiel zijn niet rolstoelgrijs, maar glanzend rood of blauw: de kleur van racebolides. Het lijkt wel of iedereen erin wil rijden, soms zelfs mensen die nog prima lopen. Op 30 augustus 2014, op het racecircuit van het eiland Man, haalde een stuntman in een scootmobiel zowaar een recordsnelheid van 173.16 kilometer per uur.

Zo hard gaan de gewone karretjes niet, maar ze gaan hard genoeg om tot klachten te leiden over snelheidsduivels in scootmobiel. De seniore 'scooterjeugd'. Die imago-verandering is belangrijk. Want een voertuig heeft niet alleen een praktisch nut; het bepaalt ook je identiteit, je eigenwaarde. Wat zegt het als je een scootmobiel rijdt? Dat betekent dat je slecht ter been bent, absoluut. Maar het betekent ook dat je zelf boodschappen wilt doen. En dat je een beetje avontuurlijk bent. *Born to be wild.*

Je kunt scootmobielen vergelijken met Harleys. Wie op een Harley rijdt, voelt zich ook iets jonger en vrijer. Net als de Harley is de scootmobiel geschikt voor individualisten. Net als motorrijders zoeken scootmobielgebruikers elkaar op in clubs. Met stoere namen als ScootRangers, De Vrijbouter, Best on Wheels en de Roadrunners.

De overheid subsidieerde de karretjes jarenlang. Nu zijn die vette jaren voorbij. Wat moeten we nu zingen? Wie, o wie gaat mijn 'scoot' betalen?

PROO
PROO
TI

ROBOTS OM TE STRELEN

Ik woon in huis met een vrouw, een kat en een robot. Een eenvoudige schoonmaakrobot: een stofzuiger met een zekere intelligentie. De robot kan niet praten, alleen maar bliepen. Soms valt de robot van de trap en ligt spartelend op de rug, als een hulpeloos schaap. Maar het apparaat kan verbluffend efficiënt stofzuigen. Ik houd van robots. En ik vind efficiëntie niet per se een vies woord. Ik wou dat er robots bestonden die de belasting deden of de kattenbak verschoonden. Een robot die mijn vrouw vervangt? Die hoef ik niet.

In de ouderenzorg worden ook steeds vaker robots ingezet. Niet alleen om te stofzuigen; ook om mensen gezelschap te houden. Sociale robots heten ze. Ze zijn veel mooier en slimmer dan mijn stofzuiger. Zo heb je een zeehondje genaamd Paro: Japanse computertechnologie in de vorm van een uiterst aaibare knuffel. En er is een populaire robot vermomd als houten mensje. Dat is de Zora. Die lijkt meer op de robots uit tekenfilms.

Ouderen koesteren hun robots. Ze wiegen de machientjes. Ze zingen met ze, praten met ze, lezen ze zelfs boeken voor – alsof

ze geen elektronica in handen hebben, maar hun achterkleinkinderen. Ze lijken blij met hun metgezellen, hun elektronische gezelschapsdieren. Maar waarom zijn er geen mensen om deze ouderen gezelschap te houden? Of echte dieren? Zijn robots niet veel kouder?

Natuurlijk kunnen specifieke robots in de zorg behulpzaam zijn. Mensen voor wie contact maken niet zo eenvoudig is, zijn er ongetwijfeld bij gebaat. De Paro-zeehond, bijvoorbeeld, is ontwikkeld voor dementerenden. Voor deze groep is het een geliefd huisdier, dat geen eten nodig heeft en dat nergens zomaar poept of plast. Wel zo efficiënt in een snoezelruimte. Maar robots zijn niet zonder meer functioneel. Zo kan de Zora-robot niet zelfstandig praten. Daar is alsnog een medewerker voor nodig. Een mens. En wat doe je als Zora's batterij op is?

Menselijk contact kan niet vervangen worden door robots, maar robots kunnen er wel een aanvulling op zijn. Louter de wens om tijd of kosten te besparen – of om trendy te zijn – is niet voldoende reden om ze te verwelkomen. Het gaat ook helemaal niet om de robots zelf, maar om de motieven van de mensen die ze invoeren.

In mijn huis houd ik een eenvoudige spelregel aan. Robots en machines zijn welkom als ze saaie taken overnemen, met als voorwaarde dat de vrijgekomen tijd besteed wordt aan aangename of betekenisvolle bezigheden.

BE
WENG
ENT

VAN WANDELVOETBAL TOT KNOTSHOCKEY

Profvoetballer Dirk Kuyt keerde in de zomer van 2015 terug bij zijn oude club Feyenoord. Hij was toen vijfendertig jaar en volgens sommige critici te oud voor het niveau. Maar een paar maanden later was Dirk Kuyt topscorer van de eredivisie. In de profsport verouderen mensen razendsnel. Je ziet sowieso zelden sporters van boven de veertig op televisie.

Het zijn de uitzonderingen die de regel bevestigen. Zoals de Duitse turnster Johanna Quaas, geboren in 1925, en de oudste actieve turnster ter wereld. Zij groeide enkele jaren geleden uit tot een internetsensatie toen ze op 86-jarige leeftijd in de rekstok te zien was. Zulke rolmodellen zijn inspirerend, maar tegelijk intimiderend. Niet iedereen heeft nu eenmaal het lijf van Superman of Superwoman. En sommigen vonden turnen al eng toen ze tiener waren. Hoe houden ‘gewone’ mensen hun lijf en geest fit?

Voor mensen met een lichamelijke beperking bestaan er aparte sportdisciplines, zoals rolstoeltennis en rolstoelbasketbal. En niet te vergeten de Paralympische Spelen, die steeds meer en betere aandacht op televisie krijgen. Je zou ouderdom ook kunnen zien als een lichamelijke beperking – laten we eerlijk zijn, je kunt niet alles meer als je ouder bent – maar voor ouderen zijn er geen aangepaste sporten. Of toch wel? Kijk eens naar knotshockey. Het is een hockey-variant, speciaal voor senioren, gespeeld op een klein kunstgrasveld met een zachte bal en blessure-veilige knotsen van schuimrubber. Dat wordt inmiddels in ruim tien Nederlandse steden gespeeld.

En enkele jaren geleden waaide het wandelvoetbal vanuit Engeland over naar ons land. Dat is voetbal, ontwikkeld voor ouderen, met als voornaamste regel dat je niet mag rennen. Ook is het speelveld kleiner en zijn slidings verboden.

Het NOS Jeugdjournaal zond vorig jaar een reportage uit over dat wandelvoetbal. Het fascinerende was dat de oudere spelers, ondanks hun krakende lichamen, juist moeite hadden met het verbod op rennen. De scheidsrechter moest ingrijpen. “*Wandelen! Wandelen!*”, riep hij als ze een sprintje trokken. Dat is het aardige van competitie: je vergeet al snel dat je je inspant.

Je zou het aantal op ouderen aangepaste sporten kunnen uitbreiden. Denk aan boksen met ballonnen als boksbal. Jeu de boules met lichtere ballen. Het mooiste zou zijn als het monopolie van de eeuwige jeugd ook in de media wordt doorbroken. Ongeveer zoals dat gebeurd is met de Paralympische Spelen. Er zouden profcompetities moeten komen voor wandelvoetbal en knotshockey. Met als hoogtepunt: de vierjaarlijkse Olympische Seniorensporten.

FONDS
SLUYTERMAN VAN LOO

OUDERENPROJECTEN

COLOFON

Columns:

Arjen van Veelen, St. Louis (VS)

Fotocollages:

Aram Tanis, Amsterdam

Tekst inlegvel:

Fonds Sluyterman van Loo, Beverwijk

Samenstelling en eindredactie:

STAMET PROJECTS, Amsterdam

Ontwerp:

M A T Ontwerp, bno, Den Haag

Druk:

Ando, Den Haag

Oplage:

2100 exemplaren

Velserweg 20

1942 LD Beverwijk

0251 260650

info@fondssluytermanvanloo.nl

www.fondssluytermanvanloo.nl

BEELDVERANTWOORDING

Alle afbeeldingen zijn afkomstig van Aram Tanis.
De nummers tussen haakjes verwijzen naar de pagina's.

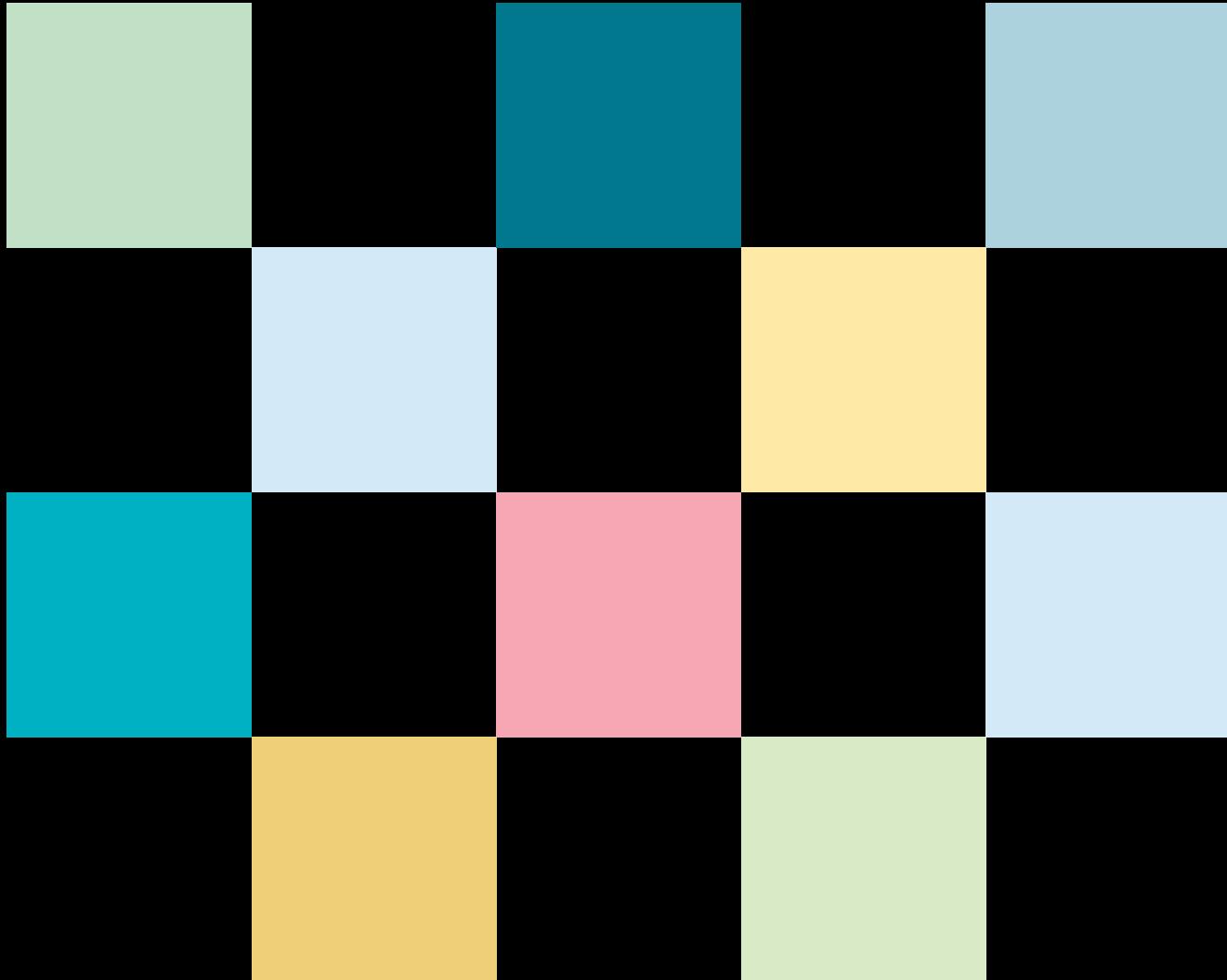
Eenzaam (5) - digitale fotocollage, 2015

iPad (9) - digitale fotocollage, 2015

Scooter (13) - digitale fotocollage, 2015

Robot (17) - digitale fotocollage, 2015

Beweging (20) - digitale fotocollage, 2015

fonds sluyterman van loo